

Góralski, Wojciech / Bessert, Robert

Formacja pastoralna (formy stałe) kapłanów w świetle uchwał posoborowych synodów polskich

---

Studia Płockie 25, 115-122

1997

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych oraz w kolekcji mazowieckich czasopism regionalnych mazowsze.hist.pl.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Ks. Wojciech Góralski, Ks. Robert Bessert

FORMACJA PASTORALNA (formy stałe) KAPŁANÓW W ŚWIETLE UCHWAŁ POSOBOROWYCH SYNODÓW POLSKICH

Wstęp

Sobór Watykański II, w trosce o skuteczne posługiwanie kapłanów wśród Ludu Bożego, zwrócił baczną uwagę na potrzebę stałej formacji, m.in. pastoralnej, tych, którzy przyjęli święcenia kapłańskie. W dekrecie o posłudze i życiu kapłanów „Presbyterorum ordinis” czytamy: „Aby tym łatwiej prezbiterzy oddawali się studiom i skuteczniej uczyli się metod ewangelizacji i apostołstwa, należy z całą troskliwością, zgodnie z warunkami każdego terytorium, przygotować im odpowiednie pomoce, jakimi są: organizowanie kursów, kongresów, powołanie do życia ośrodków przeznaczonych na studia duszpasterskie, zakładanie bibliotek i należyte kierowanie studiami przez odpowiednie osoby. Niech ponadto biskupi, każdy z osobna lub w porozumieniu z sobą, rozważą właściwy sposób doprowadzenia do tego, aby wszyscy ich prezbiterzy w określonym czasie, zwłaszcza zaś w niewiele lat po święceniach, mogli uczęszczać na kurs, który byłby dla nich okazją do pełniejszego poznania i nabycia metod duszpasterstwa i wiedzy teologicznej, jak również do wzmocnienia życia duchowego i wzajemnej wymiany doświadczeń apostołskich z braćmi”¹. Natomiast w dekrecie o formacji kapłańskiej „Optatam totius” stwierdza się: „Ponieważ formacja kapłańska powinna być, zwłaszcza ze względu na warunki nowoczesnego społeczeństwa, kontynuowana i doskonalona także po ukończeniu studiów seminaryjnych, przeto zadaniem Konferencji Biskupów będzie zastosowanie w poszczególnych narodach odpowiedniejszych do tego środków, jak instytuty duszpasterskie współpracujące z odpowiednio dobranymi parafiami, zebrania zwoływane w ustalonych terminach i odpowiednie ćwiczenia, dzięki którym młodszy kler będzie stopniowo zaprawiany pod względem duchowym, intelektualnym i duszpasterskim do życia kapłańskiego i działalności apostołskiej i zdolny to życie oraz działalność z dnia na dzień coraz bardziej odnawiać i rozwijać”².

Na potrzebę ubogacania przez kapłanów własnej formacji duszpasterskiej zwraca uwagę także kpk z 1983 r., gdy mówi: „Kapłani, według przepisów prawa partykularnego, mają uczyć się na wykłady duszpasterskie, jakie winny być organizowane po święceniach kapłańskich, a także w terminach ustalonych przez to prawo powinni brać udział również w innych wykładach, zebraniach teologicznych lub konferencjach, dających im okazję nabycia pełniejszego poznania świętej nauki i metod duszpasterskich”³.

Szczególnie doniosłym dokumentem poświęconym wielorakiej formacji kapłańskiej jest posynodalna adhortacja apostolska papieża Jana Pawła II „Pastores dabo vobis” z 1992 r. „Cel duszpasterski nadaje formacji ludzkiej, duchowej i intelektualnej, czytamy w tej znaczącej enuncjacji, określoną treść i konkretne cechy, a także integruje i kształtuje całą formację przyszłych kapłanów”⁴.

Tematykę formacji duszpasterskiej podejmują polskie synody posoborowe. Do końca 1996 r. opublikowano drukiem uchwały następujących synodów: wrocławskiego /1967/, poznańskiego /1968- 1970/, gdańskiego /1973/, warszawskiego /1971-1974/, katowickiego /1972-1975/, krakowskiego /1972-1979/, gnieźnieńskiego /1978 -1981/, krakowskiego - prowincjalnego /1973-1983/, lubelskiego /1977-1985/, częstochowskiego /1976-1986/, tarnowskiego /1981-1986/, koszalińsko-kołobrzesckiego /1985-1990/, lubaczowskiego /1990/, plockiego /1987-1991/, kieleckiego /1984-1991/, wrocławskiego /1985-1991/, poznańskiego /1992 1993/, wrocławskiego / 1985-1994/.

W uchwałach polskich synodów posoborowych, nawiązujących do nauki Soboru Watykańskiego II, a następnie ustawodawstwa Jana Pawła II /zawartego w kpk/, znalazło się szereg doniosłych dyspozycji dotyczących m. in. formacji duszpasterskiej kapłanów. Znaczące miejsce zajmują tutaj dyspozycje ustawodawców synodalnych poświęcone stałym formom owej formacji. One to stanowią przedmiot niniejszego studium.

1. Kursy i wykłady doształcające

Dekret Soboru Watykańskiego II „Optatam totius” podkreślając potrzebę kontynuowania i doskonalenia przez kapłanów formacji zdobytej w seminarium duchownym wskazuje Konferencjom Biskupów zadanie zastosowania w poszczególnych krajach środków formacyjnych w postaci instytutów duszpasterskich oraz zebrań i ćwiczeń mających na względzie przygotowanie młodego kleru pod względem duchowym, intelektualnym i duszpasterskim do życia kapłańskiego i działalności apostolskiej. Mając na uwadze te wskazania, prawodawstwo diecezjalne w Polsce stara się im sprostać przez odpowiednie ukierunkowanie duszpasterskie.

Trzeci synod warszawski stwierdza, że „kapłani mają się troszczyć o pogłębianie swej formacji intelektualnej. Obejmuje ona wiedzę teologiczną, niezbędną w pracy kapłańskiej i ogólną dotyczącą człowieka, jego rozwoju, warunków życia w świecie kultury współczesnej, umiejętność samodzielnego myślenia i rozwiązywania problemów, jakie łączą się z nauczaniem prawd wiary oraz z duszpasterstwem”⁵. W dalszym zaś fragmencie wskazuje na potrzebę kapłańskiego wysiłku w celu własnego rozwoju, by skuteczniej oddziaływać na tych, do których zostali posłani. Wskazuje tu na kursy specjalistyczne, w tym duszpasterskie, oraz na wykłady doształcające⁶.

Uchwały synodu diecezji katowickiej ukazują kapłanom potrzebę „odpowiedniego dostosowania metod duszpasterskich do ciągle zmieniających się warunków życia”. Jak stwierdza, „nie mogą duszpasterze poprzestawać na formacji osiągniętej w czasie studiów teologicznych i proces ten rozpoczęty na studiach musi postępować dalej”⁷. Synod przedstawia również praktyczne ukierunkowanie posługi kapłańskiej zachęcające, by kapłani wypracowywali w sobie „umiejętność rozwiązywania konkretnych sytuacji pastoralnych w oparciu o przekazane i wypróbowane metody oddziaływania duszpasterskiego”. Skuteczność tej posługi będzie tym większa, gdy połączy w sobie troskę o pogłębienie duchowe i intelektualne⁸.

Synod diecezji krakowskiej zaleca z kolei kapłanom doskonalenie formacji przez śledzenie myśli teologicznej, biblijnej, a także innych dziedzin nauki mających związek z posługiwaniem kapłańskim. Doskonalenie formacji duszpasterskiej po ukończeniu zasadniczych studiów teologicznych może się odbywać również przez podjęcie doskonalenia na studiach przywydźiałowych⁹.

Synod archidiecezji gnieźnieńskiej stwierdza potrzebę należytej dbałości kapłanów o formację intelektualną, duchową i duszpasterską przez korzystanie z pomocy i środków, które zaleci w tym względzie biskup. Należą do nich: Archidiecezjalny Instytut Pastoralny oraz różnego rodzaju okazyjne wykłady i konferencje¹⁰.

„Formacja pastoralna winna być w życiu kapłana stale doskonalona, zwłaszcza, gdy chodzi o kapłanów pracujących w duszpasterstwie”, stwierdza synod lubelski¹¹. Warunkiem skuteczności pracy kapłańskiej jest dobre orientowanie się w osiągnięciach i kierunkach nauki. Synod zwraca szczególną uwagę na studium współczesnej teologii pastoralnej, psychologii i socjologii religii. Dzięki niemu „duszpasterz jest uzdolniony do lepszego zrozumienia człowieka i jego duchowych potrzeb, a tym samym dostosowania bardziej skutecznych metod w pracy duszpasterskiej”¹². Duszpasterz jest zobowiązany do poznawania różnych, nowoczesnych metod pasterzowania, Dotyczy to zarówno duszpasterstwa ogólnego, jak i specjalistycznego. Ustawodawca synodalny wskazuje na ułatwienie zdobywania niezbędnych wiadomości w zakresie wymienionych dziedzin poprzez korzystanie z instytutów pastoralnych kursów, sympozjów i kongresów poświęconych duszpasterstwu. Każdy kapłan przeznaczony do pracy duszpasterskiej obowiązany jest ukończyć Instytut Pastoralny na KUL¹³.

Synod częstochowski mówi o potrzebie ciągłego pogłębiania formacji pastoralnej i podejmowania dokształcania w tym zakresie¹⁴. Natomiast synod wrocławski zobowiązuje kapłanów zatrudnionych w pracy duszpasterskiej do udziału w konferencjach teologiczno-duszpasterskich¹⁵.

Z kolei synod diecezji tarnowskiej wymienia wśród stałych form dokształcania teologiczno-pastoralnego „kursy duszpasterskie, katechetyczne, kongregacje rejonowe i dekanalne” zobowiązując do brania w nich udziału wszystkich kapłanów diecezjalnych¹⁶. Synod kieruje następnie zachęty do duchownych, aby korzystali z wypracowanych form dokształcania i szukali zarazem nowych sposobów pogłębiania wiedzy teologiczno-pastoralnej¹⁷.

Synod koszalińsko-kołobrzeski zobowiązuje kapłanów „do uczęszczania na wykłady duszpasterskie, jakie są organizowane po przyjęciu święceń, a także do udziału w innych zebraniach i konferencjach teologicznych, aby pogłębili swoją wiedzę teologiczną i doskonalili metody duszpasterskiego działania”¹⁸. Synod zaś diecezji

kieleckiej zaleca szczególnie młodym kapłanom korzystanie z możliwości doksztalcenia w Studium Teologiczno-Pastoralnym celem pogłębienia formacji duszpasterskiej¹⁹.

Synod płocki nakłada na kapłanów – po przyjęciu święceń obowiązek kontynuowania formacji duszpasterskiej przez podjęcie studiów w Soborowym Studium Teologiczno-Pastoralnym w Płocku. Ponadto zachęca kapłanów do udziału w sympozjalnych wykładach i konferencjach z dziedziny duszpasterstwa²⁰. Uchwały synodu archidiecezji w Lubaczowie przewidują natomiast stałe formy doksztalcenia teologiczno-pastoralnego, którymi są: kursy duszpasterskie, kursy katechetyczne, kongregacje rejonowe i kongregacje dekanalne²¹.

Poznański synod archidiecezjalny zobowiązuje kapłanów w drugim roku po przyjęciu święceń do uczęszczania na czteroletnie Studium Pastoralne. Organizowane są także coroczne dwutygodniowe kursy dla kapłanów, które podejmują – przez wykłady i pracę w grupach – wybrane zagadnienia teologiczne i duszpasterskie. Do uczestnictwa w tych kursach oraz konferencjach zobowiązani są wszyscy kapłani²².

Synod archidiecezji wrocławskiej zaleca księżom neoprezbiterom utrzymywanie ścisłej więzi z seminarium duchownym w trakcie pierwszego roku kapłaństwa. Organizowane są dla nich dni skupienia, na które składają się dwa wykłady teologiczno-duszpasterskie oraz sakrament pokuty i Eucharystia z homilią biskupa. Synod mówi także o kwartalnych dniach skupienia w zakresie których przewidziane są wykłady z zakresu teologii pastoralnej, połączone z dyskusją²³.

W ten sposób uchwały synodów starają się sprostać wymogom stałej formacji kapłanów uwzględniając aspekt duszpasterski. Zmierzają do „systematycznej prezentacji wybranych treści, podzielonej na etapy i prowadzonej ściśle określonymi metodami”²⁴.

2. Spotkania i praktyki w ramach roku duszpasterskiego

Dyrektorium o posłudze i życiu kapłanów Kongregacji do Spraw Duchowieństwa z 1969 r., przewiduje zaprogramowanie dla neoprezbiterów przez pasterza diecezji roku duszpasterskiego, „który ułatwiłby przejście od niezastąpionego życia w seminarium do sprawowania świętej posługi pomagając na stopniowe osiągnięcie harmonijnej dojrzałości ludzkiej i specyficznie kapłańskiej”²⁵. Dokument ten mówi też o szczególnym znaczeniu pierwszych lat kapłaństwa dla sprawdzenia formacji początkowej po pierwszym zetknięciu się z rzeczywistością i ich decydującej roli w przyszłości²⁶.

Synod prowincjonalny krakowski poleca, aby „w obliczu powstawania wielkich aglomeracji przemysłowych i miejskich oraz przemian gospodarczych, społecznych i kulturalnych, rozważyć możliwość stażów duszpasterskich kapłanów dla zapoznania się z problematyką jaka wynika z tych zjawisk i metodami pracy duszpasterskiej odpowiadającymi streszczonym przez te warunki sytuacjom”²⁷.

Podobne zadania mają spełniać dni duszpasterskie, które wspomniany synod poleca organizować Papieskiej Akademii Teologicznej w Krakowie²⁸.

Synod diecezji lubelskiej zobowiązuje neoprezbiterów do czterokrotnego spotkania pod kierunkiem diecezjalnego ojca duchownego, aby mogli omówić problemy

duszpasterskie oraz podzielić się swoimi trudnościami i osiągnięciami²⁹. Synod częstochowski natomiast zaleca kapłanom pogłębianie wiedzy teologiczno-pastoralnej wskazując jako stałą formę dokształcania dni duszpasterskie, organizowane corocznie w diecezji, a także na uczelniach katolickich w Polsce. Ponadto stwierdza, że neoprezbiterzy kontynuują swoją formację podczas comiesięcznych spotkań tzw. roku duszpasterskiego w *Tirocinium Pastorale*³⁰.

Synod diecezji tarnowskiej przewiduje dla kapłanów w pierwszym roku kapłaństwa „odbywanie okresowych spotkań z przełożonymi i profesorami seminarium, według programu ustalonego i zatwierdzonego przez ordynariusza miejsca”³¹. Synod wrocławski podkreśla z kolei znaczenie opieki, jaką powinni otrzymać najmłodszy kapłani. Szczególną troską synod obejmuje podtrzymywanie i udoskonalanie formacji neoprezbiterów. Mają jej służyć kwartalne dni skupienia dla duchowieństwa. Stwarzają one okazję do wspólnej modlitwy i refleksji teologicznej, ale również do wzajemnej wymiany doświadczeń duszpasterskich³².

Jak stwierdza Dyrektorium o posłudze i życiu kapłanów, treść spotkań z kapłanami, a szczególnie z neoprezbiterami, winna uświadamiać i podejmować adekwatne problemy właściwe dla tej grupy wiekowej duchowieństwa. Tematy zaś mogą być zaproponowane przez krajowe i regionalne Konferencje Episkopatu. Powinno się przy tym uwzględniać plan formacyjny diecezji, który ciągle podlega uzupełnieniom. Wymienione Dyrektorium rozważa możliwość powierzenia tego rodzaju spotkań fakultetom lub instytutom teologicznym i pastoralnym, seminariom duchownym, instytucjom lub stowarzyszeniom zaangażowanym w formację kapłańską³³. Uwzględniając warunki i możliwości biskup diecezjalny może sprostać temu zadaniu dzięki pomocy, jaką niosą mu ośrodki i instytuty diecezjalne, regionalne lub krajowe. Tak odpowiednio stworzone warunki winny się spotkać zawsze z zaangażowaniem osobistym samego zainteresowanego.

3. Pomoc w realizowaniu indywidualnej formacji pastoralnej

Formacja stała obejmuje wszystkich kapłanów, jednak za przedmiot ma ona bezpośrednią służbę każdemu z objętych nią prezbiterów. Dlatego Dyrektorium o posłudze i życiu kapłanów uwzględnia również rolę innych środków, które zmierzałyby do nadania charakteru indywidualnego tej formacji. U odpowiedzialnych za nią ma istnieć świadomość potrzeby dotarcia do każdego kapłana indywidualnie i stworzenie mu odpowiednich warunków posługi. Słowo i przykład biskupa oraz współbraci w kapłaństwie winny pobudzać prezbitera do odpowiedzialnego podejścia w dziedzinie własnej formacji, którą osobiście realizuje. Wymiar owej indywidualnej formacji uwzględniają uchwały synodów polskich wskazując tu na konkretne środki służące kapłanom pomocą.

Tak więc synod gdański podkreśla potrzebę systematycznego studium Pisma Świętego, pism Ojców i Doktorów Kościoła, innych dokumentów Tradycji, dokumentów Urzędu Nauczycielskiego. Studium to stanowi fundament wszelkiej formacji, a zwłaszcza duszpasterskiej. Ma jej służyć także uzupełnienie wiedzy teologicznej i świeckiej³⁴.

Synod wrocławski z 1967 r. zwraca uwagę na obowiązek stałego i systematycznego pogłębiania przez kapłanów wiedzy filozoficzno-teologicznej przez osobiste studium domowe, aby w ten sposób można było skuteczniej podejmować funkcję duszpasterską we współczesnym świecie. Wskazuje się przy tym na niezastąpioną rolę Pisma Świętego, Tradycji, dokumentów Urzędu Nauczycielskiego Kościoła oraz rozpraw teologicznych. Synod każe unikać światowych nowostek i fałszywych poglądów. Stwierdzenie to przytoczone jest za dekretem soborowym „Presbyterorum ordinis”³⁵.

Archidiecezjalny synod poznański z 1972 r. poleca kapłanom – w celu uzupełnienia i pogłębienia wiedzy – systematyczną lekturę Pisma św. i komentarzy skrypturystycznych. Wymienia także studium pism Ojców Kościoła, enuncjacji Stolicy Apostolskiej, dokumentów soborowych, dzieł wybitnych i uznanych teologów oraz czasopism kapłańskich i ogólnoreligijnych³⁶. Synod częstochowski natomiast wskazuje na potrzebę posiadania przez każdego kapłana podręcznej biblioteki z najbardziej podstawową literaturą teologiczną i czasopismami teologiczno-pastoralnymi w języku polskim i językach obcych, który to księgozbiór ciągle byłby uzupełniany. Ma on służyć pogłębieniu wiedzy teologiczno-pastoralnej kapłana³⁷.

Synod diecezji tarnowskiej stwierdza, że kapłani powinni prywatnie pogłębiać swoją wiedzę teologiczno-pastoralną. Mają im w tym służyć biblioteki zaopatrzone przede wszystkim w Pismo Święte i jego komentarze, dzieła Ojców Kościoła, żywoty Świętych, dokumenty Soboru Watykańskiego II, kodeks prawa kanonicznego, synod diecezjalny, „Currendę”, niezbędne pomoce homiletyczne i katechetyczne, katolickie wydawnictwa książkowe oraz najważniejsze współczesne pisma teologiczno-pastoralne³⁸. Synod ten stwierdza następnie, że spośród wszystkich środków społecznego przekazu, prasa i książka katolicka jest konieczną i zwyczajną pomocą w pracy duszpasterskiej³⁹.

Synod diecezji koszalińsko-kołobrzeskiej zaleca indywidualne zapoznanie się przez kapłanów z dyscyplinami teologicznymi i wiążącymi się z nimi, w celu powiększenia możliwości apostolskiego oddziaływania⁴⁰. Służyć temu mają podręczniki i periodyki teologiczne oraz prasa katolicka⁴¹. Uchwały zaś synodu plockiego polecają, by każdy kapłan posiadał i uzupełniał własną bibliotekę dziełami teologicznymi i innymi, służącymi mu pomocą w duszpasterstwie. Zaleca również kompletowanie organu urzędowego Kurii Diecezjalnej – „Miesięcznika Pasterskiego Plockiego”⁴². W podobnym duchu, synod lubaczowski podkreśla, że kapłani powinni także pogłębiać swoją wiedzę teologiczno-pastoralną⁴³. Służyć temu ma osobista, dobrze zaopatrzona biblioteka duszpasterza⁴⁴.

Poznański synod archidiecezjalny z 1993 r. podkreśla, że najlepiej nawet zorganizowane studia lub kursy, wykłady czy referaty nie przyniosą pożądaných rezultatów, jeśli nie spotkają się ze zrozumieniem i zaangażowaniem ze strony samych kapłanów. W związku z tym synod, kierując się wskazaniem Kościoła i biskupa apeluje do duchownych, aby gorliwie troszczyli się o stały rozwój wiedzy teologiczno-duszpasterskiej. Stanowi ona bowiem zasadniczy czynnik w procesie ewangelizacji⁴⁵.

4. Kursy o charakterze ogólnopolskim

Kościół z racji swego uniwersalnego charakteru nieustannie podejmuje współpracę między Kościołami partykularnymi w dziedzinie formowania swoich kapłanów. Korzysta przy tym z wielowiekowego doświadczenia, jakie wypracowała każda diecezja, mając na względzie stworzenie możliwości jak najowocniejszego duszpasterzowania. Ten wymiar współpracy uwzględniają także synody polskie.

Statuty archidiecezjalnego synodu poznańskiego z 1993 r. przewidują uzupełnienie i pogłębianie wiedzy kapłańskiej przez uczestnictwo duchowieństwa w zjazdach i kursach specjalistycznych w zakresie diecezji i kraju⁴⁶. Synod archidiecezji gnieźnieńskiej zaleca, aby kapłani korzystali z wykładów oraz kursów organizowanych w skali ogólnopolskiej⁴⁷. Z kolei synod diecezji lubelskiej przewiduje wyjazdy kapłanów do innych ośrodków krajowych czy zagranicznych celem zapoznania się z wybranymi formami pracy duszpasterskiej⁴⁸.

Synod diecezji tarnowskiej stwierdza natomiast, że do formacji pastoralnej kapłanów może wiele wnieść wymiana doświadczeń z duchowieństwem innych diecezji, zwłaszcza poprzez uczestnictwo w ogólnopolskich kursach duszpasterskich⁴⁹. Również synod lubaczowski podkreśla znaczenie tych kursów dla formacji pastoralnej⁵⁰. Na mocy uchwał synodu wrocławskiego, wszyscy kapłani zatrudnieni w pracy duszpasterskiej, w miarę możliwości powinni brać udział w konferencjach teologiczno-duszpasterskich i podobnych kursach o charakterze ogólnopolskim⁵¹.

* * *

W swych statutach, wyżej wymienione synody polskie dały wyraz otwartości na współpracę programową w dziele formacji stałej kapłanów. Treść różnych środków formacji może być uzgadniana na płaszczyźnie Kościołów lokalnych w zakresie krajowym lub regionalnym przez Konferencję Episkopatu, jak i między zainteresowanymi diecezjami. Należałoby zwrócić uwagę na możliwości, jakie dają w tej dziedzinie szczególnie fakultety międzydiecezjalne, instytuty teologiczne i pastoralne, a także federacje i instytucje zaangażowane w formację kapłanów⁵².

Przeprowadzona analiza ustawodawstwa synodalnego w przedmiocie stałych form formacji duszpasterskiej kapłanów pozwala dostrzec znaczną troskę prawodawców synodalnych o tę doniosłą dziedzinę życia kapłańskiego. Wśród licznych dyspozycji powziętych przez zgromadzenia synodalne znalazło się wiele ważnych sformułowań zmierzających do zdynamizowania posługi duszpasterskiej współczesnego kapłana. Obok rozwiązań tradycyjnych, nie zabrakło wskazań na wskroś oryginalnych, wynikających ze świadomości ogromu zadań duszpasterskich, przed którymi stają dzisiaj kapłani.

Przypisy:

¹ Dekret „Presbyterorum ordinis” n. 19.

² Dekret „Optatam totius” n. 22.

³ Kan. 279 § 2 kpk.

⁴ Adhortacja apostolska „Pastores dabo vobis” n. 57.

⁵ Trzeci synod archidiecezji warszawskiej. Warszawa 1975 st. 147 s. 14.

⁶ Tamże.

- ⁷ Wiara, modlitwa i życie w Kościele Katolickim. Uchwały I synodu diecezji katowickiej. Katowice-Rzym 1976 st. VIII 3.1. 3.1 s. 126.
- ⁸ Tamże st. VIII 3.1. 3.2. s, 126.
- ⁹ Duszpasterski synod archidiecezji krakowskiej 1972-1979. T. I. Przebieg prac synodalnych. Dokumenty synodu. Kraków 1985 st. 44 s. 320-321.
- ¹⁰ Drugi synod archidiecezji gnieźnieńskiej. Gniezno 1981 /mps/ st. II. 9 s. 12.
- ¹¹ II synod diecezji lubelskiej 1977-1985. Lublin 1988 st. 340 s. 120.
- ¹² Tamże st. 344 s. 121.
- ¹³ Tamże st. 342 s. 121.
- ¹⁴ Drugi synod diecezji częstochowskiej. Chrystus światłem, Maryja wzorem, Częstochowa 1987 st. V.3. 3.8 s. 191.
- ¹⁵ Drugi synod diecezji wrocławskiej. Statuty. Wrocław 1994 st. 33 s. 201.
- ¹⁶ IV synod diecezji tarnowskiej. Ad imaginem Ecclesiae universalis /Lumen gentium 23/. Tarnów 1990 st. 400 s. 191.
- ¹⁷ Tamże st. 407 s. 192.
- ¹⁸ I synod diecezji koszalińsko-kołobrzeszkiej. Koszalin 1986-1990 /mps/ st. 249 s. 45.
- ¹⁹ III synod diecezji kieleckiej 1984-1991. Kielce 1992 st. 2 s. 87.
- ²⁰ XLII synod diecezji płockiej /1987-1991/. Płock 1992 st. 82 s. 24.
- ²¹ Synod archidiecezji w Lubaczowie. Lubaczów 1992 /mps/ st. 385 s. 131.
- ²² Poznański synod archidiecezjalny 1992-1993. Dokumenty. Poznań [b.r.w.] st. 19 s. 224.
- ²³ Synod archidiecezji wrocławskiej 1985-1991. Wrocław 1995 st. III. 42, 45 s. 246-247.
- ²⁴ Adhortacja apostołska „Pastores dabo vobis” n. 79.
- ²⁵ Dyrektorium o posłudze i życiu kapłanów n. 82.
- ²⁶ Tamże n. 93.
- ²⁷ Pierwszy synod prowincji krakowskiej. Communio et communicatio. Kraków 1983 st. 124 s. 61.
- ²⁸ Tamże st. 126 s. 61.
- ²⁹ II synod diecezji lubelskiej, jw. st. 343 s. 121.
- ³⁰ Drugi synod diecezji częstochowskiej, jw. st. V.3. 3.8 s. 191.
- ³¹ IV synod diecezji tarnowskiej, jw. st. 401 s. 191.
- ³² Synod archidiecezji wrocławskiej, jw. st. III. 71-72 s. 251.
- ³³ Dyrektorium, jw. n. 81.
- ³⁴ Statuty II synodu gdańskiego. Gdańsk-Oliwa 1996 st. 44 s. 25.
- ³⁵ Statuty synodu diecezjalnego odbytego we Wrocławku. W: Prawodawstwo Kościoła w Polsce. Pod red. T. Pieronka. T. 2. Ustawodawstwo diecezjalne. 2. 4. Warszawa 1974 st. 31 s. 201.
- ³⁶ Statuty archidiecezjalnego synodu poznańskiego. Poznań 1972 st. 1127 s. 312.
- ³⁷ II synod diecezji częstochowskiej, jw. st. V.3. 3.8 s. 192.
- ³⁸ IV synod diecezji tarnowskiej, jw. st. 404 s. 192.
- ³⁹ Tamże st. 53 s. 80.
- ⁴⁰ I synod diecezji koszalińsko-kołobrzeszkiej, jw. st.250 s. 45.
- ⁴¹ Tamże st. 251 s. 46.
- ⁴² XLII synod diecezji płockiej, jw. st. 82 s. 24.
- ⁴³ Synod archidiecezji w Lubaczowie, jw. st. 389 s. 131.
- ⁴⁴ Tamże st. 390 s. 132.
- ⁴⁵ Poznański synod archidiecezjalny, jw. st. 1127 s.312.
- ⁴⁶ Tamże st. 1127 s. 324.
- ⁴⁷ Drugi synod archidiecezji gnieźnieńskiej, jw. st. II. 9 s. 12.
- ⁴⁸ II synod diecezji lubelskiej, jw. st. 339 s. 120.
- ⁴⁹ IV synod diecezji tarnowskiej, jw. st. 405 s. 192.
- ⁵⁰ Synod archidiecezji w Lubaczowie, jw. st. 389 s. 131.
- ⁵¹ Drugi synod diecezji wrocławskiej, jw. st. 33 s. 201.
- ⁵² Zob. Adhortacja apostołska „Pastores dabo vobis” „sommario” n.79.